

INOVIRANA KONCEPCIJA RAZVOJA FONDA I USLUGA GAZI HUSREV-BEGOVE BIBLIOTEKE U SARAJEVU

Sažetak

Ovaj rad sadrži jedno stručno mišljenje o razvoju fonda i usluga Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu. Naime, završni radovi na izgradnji nove zgrade (oko 6.000 m²) Gazi Husrev-begove biblioteke smještene na Slatkom čošetu, na Baščaršiji u starom dijelu glavnog grada Bosne i Hercegovine, pružaju jedinstvenu priliku da se razmotri pitanje njenih budućih usluga i dokumentarnog sadržaja. Pritom treba posebnu pažnju posvetiti njenoj tradicionalnoj ulozi kao specijalne biblioteke Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, uzimajući u obzir dragocjenost njenih rukopisnih i arhivskih zbirki, koje je čine jednom od najznačajnijih specijalnih bibliotečkih institucija u Jugoistočnoj Evropi. U vezi s tim treba spomenuti i činjenicu da je, od svoga osnivanja 1537. godine od strane Gazi Husrev-bega, ova institucija memorije, nezavisno od drugih biblioteka, igrala krucijalnu ulogu u sakupljanju i čuvanju dokumentarnog naslijeđa (bibliotečkog i arhivskog), posebno relevantnog za duhovni i kulturni život Bošnjaka.

***KLjučne riječi:** Gazi Husrev-begova biblioteka, nova zgrada, dokumentarna baština, bibliotečke usluge, kulturni život*

AN INOVATIVE CONCEPT OF THE COLLECTION AND SERVICES DEVELOPMENT IN THE GAZI HUSREV-BEG LIBRARY IN SARAJEVO

Summary

This article contains a professional view of the collection and services development in Gazi Husrev-beg Library in Sarajevo. Namely, the completion of the new building (cca. 6.000 m²) for the Gazi Husrev-beg Library, located at the Slatko Čošće corner of Baščaršija quarter in the Capital of Bosnia and Herzegovina represents the unique opportunity for the discussion of its future services and documentary content. By doing so particular attention is to be paid to its traditional role as a special Library of the Islamic Community in Bosnia and Herzegovina taking into account the uniqueness of its manuscript and archival collections which make it one of the most important special Library institutions in South East Europe. One should also mention that from the time of its establishment in 1537. by Gazi Husrev-beg this memory institution, independently of other libraries, has played crucial role in the collection and preservation of documentary heritage (Library and archival) particularly relevant for spiritual life of Bosniak people.

***Key words:** Gazi Husrev-beg Library, New building, Documentary heritage, Library services, Cultural life*

Uvod

U predgovoru knjige *Gazi Husrev-begova biblioteka: pet stoljeća u misiji bošnjačke kulture*, koja je objavljena 2000. godine (Sarajevo: Gazi Husrev-begova biblioteka, El-Kalem, 1421/2000), napisao sam slijedeće:

„Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu osnovana je 1537. godine, pod istim krovom sa istoimenom medresom, preživjela je skoro pet stoljeća, uvijek iznova se potvrđujući kao istinski svetionik kulturne tradicije i identiteta Bošnjaka. U svojoj dugoj historiji prolazila je kroz brojne teškoće, često mijenjajući zgrade u kojima je bila smještena, ona je ipak uspijevala da se održi na svijetlom tragu kulturne misije koju joj je odredio njen osnivač – vakif Gazi Husrev-beg.

Teškoće su pratile zamisao da se tekstovi o ovoj eminentnoj instituciji Sarajeva i Bosne i Hercegovine predstave na jednom mjestu u povodu 460. obljetnice njenog osnivanja, tako da se ova knjiga, umjesto 1997. pojavljuje 2000. godine. Ovdje prezentirani tekstovi, u okviru šest tematskih cjelina, uvjerljivo svjedoče o jednoj značajnoj instituciji cjelokupne bošnjačke kulture, onako kako je ona uobličena u rukopisima, štampanim knjigama i arhivskim dokumentima minulih vremena, istovremeno noseći pečat društvenih, kulturnih i političkih prilika u shvatanju sredine u kojima su nastali. To se također može reći za jezike na kojima je bibliotečka građa pisana, uključujući, pored bosanskog i arapski, turski i perzijski jezik.

Sami tekstovi, ovdje okupljeni na jednom mjestu, danas su dosta rijetki i do njih se teško dolazi. Oni nisu važni samo za istraživanja historije štampane i rukopisne knjige Bosne i Hercegovine, nego i za razumijevanje nastanka i trajanje jedne specijalne biblioteke, što je od važnosti za cjelokupno bibliotekarstvo Bosne i Hercegovine.

Gazi Husrev-begova biblioteka je osnovana 1537. godine, kada i Nacionalna biblioteka Francuske. Iako nije doslovno igrala ulogu nacionalne biblioteke Bošnjaka, jer tu ulogu, kao i za druge narode u BiH, igra Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH, osnovana 1945. godine, GHB je svakako važan depozitorij njihovog kolektivnog pamćenja učuvanog u dokumentima. Ona danas, nakon svekolike destrukcije biblioteka i ljudske memorije u pisanoj formi, svojom građom pruža priliku studentima i naučnim radnicima i građanstvu općenito da istražuju cjelokupne domete duhovne kulture Bošnjaka, njihove vjere, jezika i historije. Ona doprinosi razumijevanju kulturnog pluralizma i multilateralizma prostora Bosne i Hercegovine, Jugoistočne Evrope, pa i Mediterana, posebno komponentom islamske literature koju čuva i pohranjuje. Nova informatička tehnologija bitno će utjecati na to kako će sadržaji kolekcija GHB biti dostupni svojim korisnicima i omogućiti njeno povezivanje sa drugim bibliotekama slične orijentacije u BiH, susjedstvu i svijetu. Ona i dalje ostaje trajan spomenik svome osnivaču Gazi Husrev-begu, koji je upamćen i po brojnim drugim hajratima u Bosni i Hercegovini. Gazi Husrev-begova biblioteka je čuvar pamćenja Bošnjaka, ali,

zajedno sa bibliotekama drugih naroda, također, i svojevrsan svjedok kulturnog pluralizma, koji se tako upečatljivo odslikava u njenim knjigama pisanim kako na arapskom, turskom i perzijskom, tako i bosanskom jeziku, ali i na svim važnijim jezicima Evrope i Mediterana.“

Gledano u retrospektivi, u povodu izlaženja prvog broja *Anala Gazi Husrev-begove biblioteke* (1972), u tekstu pod naslovom „Povodom prvog broja *Anala*“ Dr. Mustafa Kamarić je ukazao na slijedeću obavezu Biblioteke:

„Pored pribavljanja, održavanja, čuvanja i davanja na korištenje materijala iz svog knjižnog fonda u naučno-istraživačke svrhe, pribavljanja i obrade rukopisnih i drugih djela iz oblasti islamistike i srodnih grana, prikupljanja, obrađivanja i čuvanja građe iz života i kulturne istorije Muslimana BiH, Gazi Husrev-begova biblioteka ima zadatak i da naučno sređuje prikupljeni materijal i da naučno obrađuje pojedina pitanja iz oblasti islamistike, posebno ako je to vezano za prošlost i život Muslimana BiH.“

Ovaj stav iz spomenutog teksta ukazuje kako na baštinsku funkciju ove ustanove u sakupljanju dokumentarnog fonda tako i na neophodnost naučnih istraživanja utemeljenih na toj građi, posebno života i kulture Bošnjaka i Islamistike u najširem smislu te riječi. Iako nisu izričito navedeni, jasno je, s obzirom na napredak informacijske tehnologije, da materijal koji će se arhivirati, pored štampane i rukopisne knjige, periodike, arhivske građe, treba da uključi i audio-vizuelnu i u najnovije vrijeme digitalnu i druge vrste multimedijalne građe.

* * *

Dokumentarne zbirke Gazi Husrev-begove biblioteke (GHB) nastajale su stoljećima, tako da danas predstavljaju dragocjen depozitorij bibliotečke i arhivske građe na kojoj je zabilježena u prvom redu intelektualna i pravna historija Islamske zajednice u BiH, a jednim dijelom i kulturna i društvena historija Bošnjaka i njihovih institucija. Dakle, ono što je sačuvano uvjerljivo svjedoči o kontinuitetu svijesti o važnosti dokumentarne memorije za održanje i komunikaciju intelektualne memorije jednog društva, koje se od srednjeg vijeka pa preko višestoljetnog prisustva Osmanskog carstva razvijalo pod značajnim uplivom islama i njegove civilizacijske misije.

Završetak izgradnje nove zgrade Gazi Husrev-begove biblioteke na Slatkom čošetu, u srcu Bašaršije u starom dijelu Sarajeva, pruža

jedinstvenu priliku da se reafirmira duhovna i općenito kulturna misija ove ustanove i njenog dragocjenog sadržaja, i to na tragu progresivnih razmišljanja o njenoj primarnoj misiji kao ustanove memorije Bošnjaka i njihove islamske duhovnosti onako kako institucije memorije, uključujući i biblioteke, definira UNESCO.

Pravni i funkcionalni okvir Gazi Husrev-begove biblioteke

Gazi Husrevbegova biblioteka djeluje unutar pravnog i administrativnog ustrojstva Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i na nju se primjenjuju kako propisi koji se odnose na čitavu Zajednicu, tako i u širem smislu zakonodavstvo države Bosne i Hercegovine. Inače profil Biblioteke je u najkraćem opisan na njenoj web stranici (vidjeti: www.ghbibl.com.ba), gdje se kaže:

„U skladu sa namjenom, koju je ovoj instituciji odredio Gazi Husrev-beg, u svojoj Vakufnami od 26. redžeba 943. godine (08. januar 1537.), Biblioteka je posebna kulturno-naučna ustanova za oblasti islamskih nauka, islamskog kulturnog naslijeđa i drugih srodnih naučnih disciplina. Tako se 26. redžeb 943. godine, odnosno 08. januar 1537. godine smatra datumom osnivanja Biblioteke.

Biblioteka je ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini koja obezbjeđuje materijalna sredstva za njen rad uključujući i lične dohotke radnika Biblioteke.“

Nasreću, glavnina fonda Biblioteke, zahvaljujući prijegornom radu njenog menadžmenta i zaposlenika, sačuvani su od uništenja koje im je prijetilo tokom opsade Sarajeva u periodu od 1992. do 1995. godine. Fond ove Biblioteke, iako sa značajnim nedostajućim segmentima, danas predstavlja jedan od važnih depozitorija islamske kulture i dokumentarne memorije Bošnjaka (onako kako baštinske ustanove definira UNESCO) okupljen na jednom mjestu.

Koristeći jedinstvenu priliku preseljenja u novu zgradu koja nudi daleko povoljnije prostorne i informacijsko-tehnološke uvjete za svoje aktivnosti nego do sada, ova Biblioteka ima mogućnost da bude istinska „Bejt-ul-hikme“ Bošnjaka. U njoj bi korisnici trebali imati priliku zadovoljiti svoju žeđ za znanjem bilo da se radi o području islamistike ili općenito ukupne humanističke baštine Bošnjaka zabilježene na dokumentima porijeklom iz Bosne i Hercegovine i svijeta.

Osnovne funkcije Biblioteke danas su: prikupljanje, bibliografsko-kataloška obrada građe, čuvanje i korištenje knjižnih i drugih fondova kako za naučno-istraživačke svrhe tako i za

permanentnu edukaciju u oblasti islamistike i upoznavanja duhovne i kulturne baštine Bošnjaka u najširem smislu.

Ubuduće ova ustanova treba da bude pozicionirana u svojoj dvojnoj ulozi kao specijalna biblioteka naučno-istraživačkog karaktera islamske provenijencije i kao biblioteka sa građom koja se odnosi na humanističku, društvenu i umjetničku baštinu Bošnjaka.

Ova dvojna uloga i funkcije GHB treba da budu u korelacijama sa bibliotekama sličnim sebi u Evropi i islamskom svijetu (npr. Biblioteka El-Azhar univerziteta u Kairu, Bibliotheca Alexandrina i slično), odnosno biblioteke sa dvojnim funkcijama čija se aktivnost poklapa sa funkcijama ove vrste baštinskih institucija ma gdje se one nalazile.

Informacije koje su od interesa korisnicima usluga GHB

Aktuelne i najčešće relevantne činjenice o vjerskom i društvenom životu Bošnjaka u BiH i dijaspori u savremeno doba mogu se naći u periodičnim publikacijama kakve su, naprimjer, *Glasnik Islamske zajednice* u BiH, čije izlaženje je započelo 1933. godine, zatim petnaestodnevne novine *Preporod* i godišnjak *Takvim*. Informacije se, pored pristupa tradicionalnim publikacijama, mogu saznati i posjetom slijedećim web adresama: Rijaset Islamske zajednice u BiH (<http://rijaset.ba>), Informativne novine *Preporod* u digitalnoj formi (www.preporod.com), te Izdavačka djelatnost Rijasetu *El-Kalem* (www.elkalem.ba). Pored toga određen obim informacija o kulturi Bošnjaka i njihovom položaju pružaju web stranice Kulturne zajednice Bošnjaka "Preporod" (www.preporod.ba) i Vijeća Kongresa bošnjačkih intelektualaca (www.vkbi.ba).

1. Organizacija Gazi Husrev-begove biblioteke

Historijski razvoj Gazi Husrev-begove biblioteke (GHB) i njenih dragocjenih zbirki, od njenog osnivanja 1537. godine, upućuju na potrebu da se ova baštinska ustanova Bošnjaka preciznije pozicionira u svjetskom bibliotečkom univerzumu. Po profilu svog intelektualnog sadržaja i usluga koje pruža korisnicima, ova Biblioteka bi, ako se uzmu u obzir sekcije IFLA-e (www.ifla.org) za različite vrste biblioteka, imala profil i historijske biblioteke sa rijetkim knjigama i rukopisima, zatim

naučnoistraživačke ustanove i u određenoj mjeri bi se mogla tretirati kao depozitorij bošnjačke dokumentarne baštine.

Na razini stručne infrastrukture tj. stručnih poslova obrade, katalogizacije i klasifikacije različitih formi bibliotečke građe, očigledna je potreba da se u tim poslovima primjenjuju međunarodno prihvaćena praksa i savremeni standardi. Efikasan, racionalan bibliotečki sistem za automatsku obradu građe bio bi svakako neophodan u jednom od najvažnijih poslova u Biblioteci, pri čemu treba uzeti u obzir i eventualnu potrebu prilagođavanja softverskih rješenja specifičnim potrebama ustanove.

Profesionalni profil bibliotekara i drugih zaposlenika u Biblioteci

Ne treba posebno naglašavati da su talenat, znanje i kompetentnost zaposlenika najvažniji faktor nezaobilazan za uspješno i efikasno funkcioniranje Biblioteke. Otuda potreba neophodne dogradnje profesionalnih kompetencija zaposlenih putem obrazovanja u zemlji i inostranstvu, uključujući kurseve kontinuirane edukacije i praktične obuke osoblja, posebno u oblasti primjene savremene informacijske tehnologije i usluga.

Preseljenje u novu zgradu GHB zlatna je prilika da se pitanju posebnih potreba korisnika Biblioteke pokloni odgovarajuća pažnja kako bi Biblioteka korektno ispunjavala jednu od svojih najvažnijih zadaća, a to je posebna briga za raznorodne intelektualne potrebe korisnika. Za taj važan zadatak zaposlene treba educirati vodeći računa ne samo o potrebama istraživača specijalista za pojedine oblasti islamistike i bosnistike, nego i zahtjevima prosječnog korisnika – građanina, koji želi da se upozna sa dokumentarnim sadržajem ove ustanove.

Za rad GHB u novoj zgradi, pored sadašnjeg stručnog i naučnog osoblja, neophodan je angažman stručno i profesionalno osposobljenih bibliotekara, kao i specijalista za pojedina područja humanističkih nauka - islamistike, bosnistike, filozofije, društvenih nauka (prava, sociologije, etnologije), historije, geografije, književnosti, biografije, genealogije, historije itd. Zadatak bibliotekara, koji će raditi u toj Biblioteci (a njih treba da bude najmanje polovina od svih zaposlenih), treba da bude istraživanje različitih izvora informacija, o objavljenim i neobjavljenim knjigama, muzičkim zapisima, grafičkom građom, arhivalijama i slično.

Korisnici i njihove potrebe

Usluge Biblioteke trebaju se fokusirati na njenu misiju kao kulturne i naučno-istraživačke ustanove i kao depozitorija kolektivne duhovne i intelektualne memorije Bošnjaka i drugih građana, onako kako je ona nastajala i razvijala se prethodnih nekoliko stoljeća, ne zatvarajući svoja vrata ni prema periodu prije njenog osnivanja u 16. stoljeću.

Usluge GHB trebaju biti primarno usmjerene ka korisnicima i efikasnom korištenju resursa kojima Biblioteka raspolaže, bilo da su u tradicionalnom obliku, ili su u digitalnoj formi.

Potrebno je uspostaviti takvu funkciju Biblioteke koja će omogućiti edukaciju korisnika i pružiti im osnovna znanja iz oblasti informacijske pismenosti i pružiti mogućnost za istraživanja i evaluaciju vezanih za generalne usluge Biblioteke i njenih informacijskih servisa.

Biblioteka treba da omogući pristup svojim uslugama širom BiH, kao što treba stvoriti prtepostavke da se mogu te usluge kvalitetno ocjenjivati i unapređivati.

Otvoren pristup građi, osim u slučaju unikatne i rijetke građe, trebao bi biti pravilo u radu sa korisnicima.

Centar za zaštitu i restauraciju

Centar za zaštitu književne i arhivske građe treba da bude osposobljen kako bi vremenom mogao pružati profesionalne usluge zaštite i ustanovama i pojedincima izvan Biblioteke.

Centar za bošnjačku bibliografiju i leksikografiju

Sa normalizacijom rada Biblioteke u novoj zgradi sve će biti naglašenija potreba da se ona profilira u naučno-istraživačkom smislu. Pored Islamistike tu posebno imamo u vidu oblasti bošnjačke humanističke baštine i bošnjačke društvene misli, etnologije i folkloristike. U prvoj fazi bi vjerovatno trebalo intenzivirati postojeće aktivnosti na izradi i publiciranju Bošnjačke bibliografije, biografije i genealogije bošnjačkih familija. Izgradnja baze podataka na temu leksikografskog naslijeđa Bošnjaka također bi mogao biti jedan od projekata u radu njenog naučnog osoblja.

GHB bi se trebala pretplatiti na neke od najvažnijih bibliografskih baza podataka iz domena svoje djelatnosti. U sadržajnom smislu to znači Islamistiku, Bosnistiku, odnosno Humanistiku u najširem smislu te riječi.

Bošnjački naučni registar

U novoj zgradi Gazi Husrev begove biblioteke poseban senzibilitet bi trebalo razviti za rekonstituciju i izgradnju naučnog fonda, posebno Bošnjaka i Bošnjakinja, koji su u moderno doba, ali i u historiji, dali svoj doprinos razvoju naučne misli i nauke u Bosni i Hercegovini i dijaspori. Ovdje se, pored najznačajnijih naučnih djela tih autora, podrazumijeva akvizicija djela iz općih osnova nauke i civilizacije, kao i najopćijih djela iz historije nauke i umjetnosti, posebno u Bosni i Hercegovini, ali i islamskog svijeta. Kapitalna djela iz oblasti humanističkih, društvenih i prirodnih nauka, čiji su autori Bošnjaci ili se odnose na njih, mogla bi biti predmet posebne pažnje. Bilo bi uputno razmisliti o mogućnostima izgradnje dokumentarne osnove i tehničkih mogućnosti za svojevrsni *Bošnjački naučni registar* za evidentiranje i evaluaciju naučnih doprinosa Bošnjaka. Trebalo bi, također, predvidjeti mogućnost izrade *Bošnjačke naučne biografije i bibliografije*.

Kao preeminentna ustanova dokumentarne baštine, GHB bi, u uvjetima sa više profesionalnih i prostornih mogućnosti, trebala razviti sposobnosti i kapacitete da bude uistinu centar naučne izvrsnosti cjeline bošnjačkog duhovnog naslijeđa. U kojoj formi bi se to realiziralo, treba da se vidi, ali u svakom slučaju ne bi trebalo isključiti ni postupak za certifikaciju izvrsnosti rada ove ustanove na osnovama međunarodnih ISO i drugih standarda za kvalitet, koji se primjenjuju na servisne institucije generalno.

Centar za pravnu literaturu i resurse

S obzirom na složenost savremenog sve više globaliziranog svijeta, bilo bi od koristi ako bi u GHB bila prikupljana i obrađivana dokumentarna građa koja se odnosi na pravno-politički položaj Bošnjaka i Islamske zajednice u BiH i dijaspori, uključujući i međunarodni aspekt tih pitanja kroz historiju i u savremeno doba.

Dokumentacijski centar za bošnjačku dijasporu

S obzirom na tragične ratne okolnosti u periodu 1992-1995. godine, prisilnim migracijama bio je podvrgnut značajan broj bosanskohercegovačkog stanovništva, a ponajviše Bošnjaka. Da bi se koliko-toliko ostvarila i pomogla njihova veza sa domovinom i zavičajem, jedna tačka konvergencije dokumentarne građe o njihovoj globalnoj egzistenciji bila bi poželjna. Jedna od mogućih adresa za to mogla bi biti u novoj zgradi Gazi Husrev-begove biblioteke.

Muzej u okrilju GHB

Građa iz antropologije, arheologije, etnologije i narodne kulture općenito u ovom trenutku nije u značajnijoj mjeri prisutna u kolekcijama GHB, što ne znači da to tako mora i ostati. Sada, kada se stvaraju prostorni, informacijsko-tehnološki, a nadati se je, i profesionalno-kadrovski i finansijski uvjeti za kvalitetniju djelatnost GHB, treba razmišljati o potrebi prikupljanja muzeološke građe vezane za Bošnjake kao specifičnog svjedočanstva ljudskog iskustva i znanja. Tu se posebno misli na oblasti kulturnog naslijeđa materijalnog, nematerijalnog i dokumentarnog, onako kako su te oblasti definirane u normativnim instrumentima UNESCO-a, Vijeća Evrope, a posebno Međunarodnog savjeta muzeja ([//icom.museum.org](http://icom.museum.org)).

U početnoj fazi pažnja bi se mogla usmjeriti na prikupljanje i obradu muzejskih artefakata, koji pripadaju pokretnoj, nematerijalnoj kulturnoj baštini, čime bi se dao konkretan doprinos implementaciji Konvencije UNESCO-a o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, koju je BiH ratificirala početkom 2008. godine.

Djela iz narodne kulture - narodna medicina, poljodjelstvo, narodno privređivanje, narodna astronomija i meteorologija, također, bi trebala biti predmet odgovarajuće brige kustosa i istraživača u GHB.

Međunarodna saradnja

Pošto sadržaj GHB, posebno njen rukopisni fond, ima širi značaj i pobuđuje interes, ne samo bosanskohercegovačke, nego i šire evropske, pa i svjetske naučne javnosti, potrebno je stvoriti uvjete (kadrovske i finansijske) za aktivnu saradnju ove ustanove

sa drugim sličnim bibliotekama i sa međunarodnim profesionalnim asocijacijama i institucijama koje su baštinskog, odnosno naučno-istraživačkog karaktera. Prije svega riječ je o slijedećim organizacijama:

- Međunarodna federacija bibliotečkih društava i institucija – IFLA (www.ifla.org)
- Association of European Research Libraries – EBLIDA (www.libereurope.eu) sa sjedištem u Hagu, Holandija
- Consortium of European Research Libraries – CERL (www.cerl.org) sa sjedištem u Londonu, Velika Britanija
- Center for Research Libraries – CRL (www.crl.edu) sa sjedištem u Čikagu, SAD
- International Association of Sound and Audiovisual Archives – IASA (www.iasa-web.org)
- UNESCO Culture Sector - Library Portal (www.unesco-ci.org/cgi-bin/portals/libraries/)
- Bibliotheca Alexandrina / Aleksandrijska biblioteka (www.bibalex.org)
- Historical Research in Europe (<http://digiCALL.library.wisc.edu/>)

Mjesto GHB u bosanskohercegovačkom i svjetskom kulturnom ambijentu

Gazi Husrev-begova biblioteka treba da posluži kao model i tačka konvergencije za druge biblioteke sličnog tipa u Bosni i Hercegovini, uključujući i one koje su i one koje će eventualno biti osnovane u bošnjačkoj dijaspori. Pošto Gazi Husrevbegova biblioteka sadrži intelektualne resurse od evropskog pa i svjetskog značaja, gdje god je to moguće, treba ostvariti saradnju sa bibliotekama u BiH i njenom susjedstvu na korektan i profesionalan način.

Za Bosnu i Hercegovinu kulturni pluralizam, kao neodvojivi segment političkog pluralizma, nije samo stvar izbora, nego, moglo bi se opravdano reći, izraz historijske sudbine. U procesu izgradnje kolekcija GHB treba uvažavati realnost BiH, u kojoj njeni građani Bošnjaci, Srbi, Hrvati, Jevreji i pripadnici drugih narodnosnih skupina žive stoljećima zajedno stvarajući i koristeći se različitim formama dokumentarnog naslijeđa.

Geografski obujam kolekcija GHB treba imati u fokusu specifičnu građu koja primarno nastaje u Bosni i Hercegovini, ali i u onim područjima koja gravitiraju ovoj zemlji, a u vezi sa kojima BiH

ima historijske, posebno kulturne veze (Srbija, Hrvatska, Crna Gora, uključujući Sandžak). U vezi s tim je za pojedine periode relevantna i građa iz tekućih i historijskih zbirki Slovenije, Makedonije, Austrije, Turske, Italije, Mađarske, Bugarske, Kosova, Grčke i Albanije. Posebnu brigu bi trebalo posvetiti dokumentarnoj građi koja nastaje u bošnjačkoj dijaspori u različitim njenim formatima od Australije preko Turske, Njemačke, skandinavskih zemalja pa do Sjedinjenih Američkih Država i Kanade.

Generalno posmatrano, što se jezičke orijentacije kolekcija na svjetskoj razini tiče, mogući prioriteti u sakupljanju građe, koja je od interesa za Bošnjake, pored bosanskog, srpskog i hrvatskog jezika, bili bi bibliotečki materijal na evropskim jezicima, kao i na arapskom, turskom i perzijskom jeziku, uključujući i zvanične jezike Ujedinjenih nacija (arapski, engleski, francuski, ruski, španski). Pritom treba kontinuirano tragati za pravnom-administrativnom i finansijskom održivošću Gazi Husrev-begove biblioteke kako bi ova ustanova bila u stanju neometano obavljati svoju progresivnu kulturnu, obrazovnu i naučnu misiju.

2. Osnova za razvoj sadržaja Gazi Husrev-begove biblioteke

Sadašnji fond GHB

Sadašnji fond Gazi Husrev-begove biblioteke uglavnom čine rukopisne i štampane knjige, časopisi i novine i arhivska građa. Izvršnost fonda GHB najočitija je u njenim islamskim rukopisima na arapskom, turskom, perzijskom i bosanskom jeziku uključujući alhamijado djela pisana arapskim pismom. Unutar toga fonda posebnu vrijednost predstavljaju knjige bošnjačkih autora, koji su svoja djela pisali na istočnim jezicima i bosanskom jeziku. Ovdje se čuva i dragocjena građa periodike i razne sitne građe iz različitih perioda razvoja Islamske zajednice u BiH.

U važećim *Pravilima o korištenju fondova i ponašanju korisnika u Biblioteci* (član 4) precizirani su podaci o fondovima, koji posjetiocima Biblioteke stoje na raspolaganju:

“Fond rukopisa, fond štampanih knjiga na evropskim i orijentalnim jezicima, fond periodike, fond arhivske građe iz osmanskog perioda, fond arhivske građe Islamske zajednice u BiH od 1883. do 1990. godine, fond nebibliotečke građe i materijala.” (član 4)

Osnovni fond Biblioteke, a što svjedoči o njenim prvobitnom sadržaju i orijentaciji, čine knjige i rukopisi na arapskom, turskom, perzijskom i bosanskom jeziku, kao i na jezicima susjednih naroda sa kojima su Bošnjaci bili u tijesnim kulturnim i političkim vezama na području Jugoistočne Evrope i Mediterana. Značajna kolekcija islamskih rukopisa dostiže okvirno brojku od oko 10.000 kodeksa, što ovoj Biblioteci priskrbljuje mjesto jedne od najvećih toga tipa i orijentacije u Evropi. Nemali broj ovih rukopisa nastajao kroz stoljeća sadrži originalne radove, ili prijepise pripadnika bošnjačkog ulemanskog sloja. Teme koje su zastupljene u sadržaju rukopisa i knjiga pohranjenih u Biblioteci su raznorodne. Arapski rukopisi uglavnom se bave klasičnim islamskim disciplinama, iako je evidentirano prisustvo rukopisa i iz matematike i astronomije, naprimjer. Knjige na turskom jeziku sadrže dobar obim pravne problematike, dok perzijski rukopisi obično sadrže tekstove poezije nastale pod uplivom klasične perzijske književnosti.

Ukupan fond Biblioteke danas premašuje 60.000 bibliotečkih jedinica, koje, osim rukopisa, obuhvataju štampane knjige, periodiku i arhivsku građu.

Arhivsku građu čine serije dokumenata vezanih kako za različite periode bosanskohercegovačke historije tako i za historijski razvoj institucija i djelatnosti Islamske zajednice u BiH i šire. U ovom fondu je zastupljeno oko 14.000 vakufnama i 86 sidžila šerijatskog suda u Sarajevu, kao i dragocjena kolekcija razglednica i fotografija. Posebno su zanimljive one sa likovima poznatih i anonimnih lica i slike sa sadržajem prizora iz seoskog i gradskog života, te smrtovnica. Važnost ovih dokumenata je još naglašenija kada se ima u vidu gubitak srodne građe nepovratno uništene u razaranju Orijentalnog instituta i Nacionalne i univerzitetske biblioteke tokom rata 1992-1995. godine.

Dostojnu dopunu ovoj građi čini značajan broj sidžila i vakufnama, kao i zapisnika šerijatskih sudova koji su bili aktivni krajem devetnaestog i u drugoj polovini dvadesetog stoljeća u BiH.

U sadašnjem trenutku instrumente pristupa građi Biblioteke predstavljaju mjesni katalozi i štampane publikacije. Još 1963. godine Biblioteka je, pod uredništvom Kasim ef. Dobrače, započela izdavanje *Kataloga arapskih, turskih i perzijskih rukopisa* koje posjeduje u svome fondu. Do danas je izašlo sedamnaest svezaka ovoga kataloga, a publikacija nosi naslov *Katalog rukopisa GHB na arapskom, turskom, perzijskom i bosanskom jeziku*. Treba reći da

je GHB jedna od rijetkih bibliotečkih ustanova u BiH, čiji saradnici pripremaju i izdaju stručne bibliografije, uglavnom, iz područja islamistike i bošnjačke kulture općenito.

Od 1972. godine Gazi Husrev-begova biblioteka objavljuje svoj godišnjak pod naslovom *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke* sa priložima zasnovanim ne samo na izvorima iz ove Biblioteke već i na građi iz drugih zbirki u Sarajevu i drugdje. Godine 2009. izašao je broj 29-30 ovog časopisa.

Sada se katalog GHB može pretraživati online načinom putem nečega što je imenovano „Baza podataka“, iz čega se kriju osnovni kataloški podaci o rukopisima, serijskim publikacijama, printanim knjigama.

Treba podsjetiti da GHB, kao moderna biblioteka, treba biti tako strukturirana da može ponuditi pristup kako tradicionalnim tako i digitalnim resursima.

Polivalentna istraživanja islamskih rukopisa i sa stanovišta njihove forme i sadržaja trebala bi, nakon faze njihov kataloške obrade, barem djelomično usmjeriti na njihovo civilizacijsko značenje u kulturi i obrazovnom sistemu Bošnjaka i drugih građana BiH.

S obzirom na prostorne mogućnosti, s kojima će nova zgrada GHB raspolagati, i tehničke mogućnosti, koje pruža savremena informacijska tehnologija za pohranjivanje i pretraživanje digitalizirane građe, očito je da treba predvidjeti mogućnost dopune fonda Biblioteke imajući te dvije činjenice u vidu. Također, bilo bi nužno izvršiti reviziju fonda, i istovremeno započeti sa prikupljanjem posebno najšireg spektra kulturološke građe, koja se pojavljuje na novim formatima (audiovizuelna građa, DVD, kasete, digitalna i multimedijalna građa općenito).

Referencijalna djela u formi teksta

Referencijalna djela podrazumijevaju knjige i druge resurse, koji su namijenjeni općem korištenju bez prava pozajmljivanja. Ovdje je riječ o enciklopedijama, biografskim i drugim vrstama leksikona, bibliografijama, adresarima, vodičima, rječnicima i sl. Obaveza je dobro vođene biblioteke da se posebno vodi računa o ažurnosti ovoga fonda. Ovdje mogu naći mjesta i službene publikacije, posebno one koje se odnose na oblast obrazovanja, nauke i kulture (npr. Službeni glasnik države BiH i drugih nivoa vlasti, posebno

u sektoru kulture). Također, u kontinuitetu potrebno je nabavljati standarde i smjernice domaćih i međunarodnih organizacija, koji se odnose na oblast religije, obrazovanja, nauke i kulture.

Islamistika

U okrilju GHB sakupljen je tokom stoljeća izvrstan fond islamskih rukopisa na arapskom, turskom i perzijskom jeziku, uključujući alhamijado djela na bosanskom jeziku pisana arapskim pismom. Unutar toga posebnu vrijednost predstavljaju djela bošnjačkih autora koji su svoja djela pisali na istočnim jezicima i bosanskom jeziku arapskim pismom. Ovdje se u okviru evropskog fonda čuva, pored primjeraka štampane knjige, i dragocjena periodika i primjerci raznolike sitne građe relevantne za različite periode u razvoju Islamske zajednice i Bošnjaka u BiH i šire.

Dostojnu dopunu ovoj građi čini arhivski fond koji se sastoji, između ostalog, od značajnog broja sidžila i vakufnama.

Općenito govoreći sadašnje sadržaj Biblioteke posebno je reprezentativan na području islamistike oslonjene na naslijeđe sačuvano u rukopisima. Dijelovi zbirke, također, veoma su dragocjeni za izučavanje pojedinih perida bošnjačke duhovne i socijalne historije osmanskog i austrougarskog perioda, ali još nedostaje kompletan uvid u domete pojedinih zbirki u Biblioteci kada je riječ o cjelini bošnjačkih duhovnih i intelektualnih dometa zabilježenih u dokumentarnom obliku. Pošto zbirke ove Biblioteke treba i dalje ciljano razvijati u skladu sa vremenom i dostupnošću raznolike dokumentarne građe, neophodno je inicirati komparativna istraživanja drugih domaćih i inostranih kolekcija sa sličnim sadržajima.

Bosniaca i Hercegovinica – knjiga rukopisna i štampana

Ovdje se ima u vidu nabavka djela polivalentnog karaktera koja govore o društvenoj stvarnosti, kulturi, nauci, obrazovanju, geografskoj i historijskoj nauci u Bosni i Hercegovini i regionu, uključujući biografije istaknutih ličnosti (iz političkog, privrednog i naučnog života), te bibliografije i kataloge bošnjačkih književnih i drugih stvaralaca iz BiH i dijaspore, kao i građu na temu biografije i genealogije bošnjačkih familija.

Periodika – časopisi, novine, kalendari i slično

U sadržaju Biblioteke treba da nađu mjesto primjerci najstarijih novina i časopisa štampanih u Bosni i Hercegovini, koji se javljaju u posljednjim godinama otomanske vlasti i nakon austrougarske okupacije zemlje (1878), a objavljeni su na bosanskom, ali i na nekim od orijentalnih jezika i pisama. Potrebno je intenzivirati posao na rekonstrukciji ovoga fonda i uložiti znatniji napor na njegovoj obradi i digitalizaciji kako bi bio dostupan što širem krugu korisnika.

Uparedo sa tekućom nabavkom periodike (praksa koju treba uvesti ako to nije slučaj) iz oblasti humanistike treba nabavljati i periodiku iz oblasti bibliotekarstva, koja je u BiH inače rijetka, kako bi se pomoglo konitnuiranoj edukaciji bibliotekara. Vršiti kontinuiranu rekonstrukciju fonda periodike putem ciljanih nabavki, pa čak i javnih oglasa i prikupljenih ponuda putem oglasa u novinama. Također, treba nabavljati najrelevantnije dnevne novine, magazine i naučne časopise širokog spektra sadržaja iz kulturnog naslijeđa i humanistike.

Naučni fond

Ovdje se ima u vidu potreba za dopunom fonda Biblioteke djelima iz općih osnova nauke i civilizacije, kao i najopćijih djela iz historije i metodologije znanosti i umjetnosti, posebno u islamskom svijetu, ali i Bosni i Hercegovini, uključujući i kapitalna djela iz oblasti humanističkih i društvenih nauka i umjetnosti, koja se odnose na Bošnjake i BiH.

S obzirom na naučni, a istovremeno i specifičan baštinski, karakter Biblioteke, u aktivnostima nabavke svakako predvidjeti kupovinu, odnosno pretplatu za pristup elektronskim izvorima informacija iz oblasti islamistike, komparativne religije i humanistike, umjetnosti i društvenih nauka općenito.

Bošnjačka muzička baština – etnomuzikologija, folkloristika

Dosada, izgleda, da muzikološkoj građi u krugu istraživača bošnjačke nematerijalne baštine nije bila posvećivana posebna pažnja. To ne mora i ostati tako. Trajan interes Bošnjaka za

njegovanje i očuvanje sevdalinke, kao i nešto skoriji porast interesa i popularnosti muzičkih žanrova poznatih kao ilahije i kaside, trebao bi biti povod da se počne razmišljati i o prikupljanju, obradi, čuvanju i omogućavanju korištenja i ove vrste građe. To se posebno odnosi na sevdalinku, ilahije i kaside, kao i različite druge forme folklorne umjetnosti i etnomuzikologije. Muzički zapisi, činjenice o muzici, etnomuzikologiji, muzičkim autorima i izvođačima nalaze se zabilježeni na različitim formatima (podaci u knjigama i časopisima, biografijama muzičkih stvaralaca, na voštanim diskovima, pločama, kasetama, CD-eima, DVD-eima, a u najnovije vrijeme u digitalnim formatima različite vrste *You Tube* i drugih vrsta medija).

Sve veće prisustvo izvođenja ilahija i kasida na javnoj sceni BiH i šire, također, traži da se dokumentiranju tog umjetničkog fenomena posveti odgovarajuća pažnja. Poznavanje knjiga, časopisa i baza podataka sa ovom vrstom sadržaja pruža solidnu osnovu za bolje razumijevanje, slušanje i arhiviranje muzikološke građe. Pritom bi trebalo određenu brigu posvetiti rekonstrukciji bošnjačkog etnomuzikološkog naslijeđa u cjelini. Njegovu okosnicu čini dosad sakupljena melopoetska građa, kao i rezultati, mora se reći, dosta skromnih istraživanja ovog nematerijalnog bošnjačkog kulturnog naslijeđa tokom 20-tog i u prvoj deceniji 21-og stoljeća.

Jedan od rijetkih relevantnih periodičnih publikacija tematski usmjeren na muzičku umjetnost, koji izlazi u Sarajevu je časopis *Muzika*, u izdanju Muzikološkog društva Federacije BiH, koji povremeno donosi i priloge sa tematikom iz oblasti bošnjačkog muzičkog naslijeđa.

Od međunarodnih resursa treba ukazati na slijedeće: *Grove Dictionaries of Music and Musicians, Opera, and Jazz (Oxford Music Online)*; *Harvard Dictionary of Music (Credo Reference)*; and *Baker's Biographical Dictionary of Musicians (Biography Resource Center)*. *Notable American Women and the Dictionary of American Biography*.

Esencijalne online indekse za muzikološka istraživanja predstavljaju: *Doctoral Dissertations in Musicology Online*, *International Index to Music Periodicals*, *Music Index*, *RILM Abstracts of Music Literature*, *RIPM: Retrospective Index to Music Periodicals*, i *RISM International Inventory of Musical Sources After 1600*.

Elektronski časopisi sa punim tekstom koji se bave muzikom dostupni su pretplatom na servise koje nudi JSTOR. Neke disertacije

u punom tekstu dostupne su pretplatom na *Digital Dissertations*. Elektronski časopisi sa punim tekstom koji se bave temama muzike sve se češće nude korisničkoj publici. Među korisne izvore informacija na ovu temu mogu se ubrojati *ProQuest* i *American Periodical Series Online*. Julliard škola muzike digitalizirala je svoju rukopisnu zbirku. Primjer dobre prakse arhiviranja muzičke građe predstavlja „Archival sound recordings“ Britanske biblioteke (<http://sounds.bl.uk>).

Postojeća praksa ukazuje na činjenicu da glavnina popularne bošnjačke muzike završi na ulici i nije predmet ozbiljne brige za očuvanje audiovizuelnih nosača zvuka sa tom vrstom sadržaja. Za tu građu ne pokazuju poseban interes ni oficijelne institucije memorije niti bošnjačke kulturne asocijacije u užem smislu. To ne mora ostati tako. Otuda u okviru izgradnje sadržaja Biblioteke treba razmišljati o kreiranju posebnog *Bošnjačkog muzikološkog arhiva* unutar zidova nove zgrade Gazi Husrev-begove biblioteke, ili unutar nekog drugog institucionalnog okvira.

Filmska i audiovizuelna građa općenito

Činjenica da je jedan bosanskohercegovački filmski autor dobio prestižnu nagradu Filmske akademije – *Oskar*, trebala bi pobuditi dodatni interes za dokumentiranje filmske baštine BiH, pa i Bošnjaka unutar nje. Razlog više za to je činjenica da ni to djelo niti djela drugih bošnjačkih filmskih stavarlaca nisu ni u simboličkom smislu dostigli razinu razumijevanja kako bi postala dio bošnjačke vizuelne kulture, a pogotovo ne u dokumentarnom smislu. Nova zgrada GHB mogla bi biti trajna adresa za stjecanje informacija o ovoj građi ma gdje se ona nalazila, a tu građu bi bogatio rastući obim produkcije u oblasti filma i multimedija općenito.

Priručni fond profesionalne bibliotečke literature

Priručni fond stručne bibliotečke literature treba da sadrži sve domaće periodične publikacije iz oblasti bibliotekarstva, zbornike sa naučnih skupova, standarde, kao i smjernice međunarodnih bibliotečkih asocijacija (IFLA, ICA, EBLIDA, ISO, UNESCO, DOI itd.), te publikacije iz ove oblasti u elektronskoj formi i slično, uključujući i one na stranim jezicima.

Fond za mlade, dječiji fond i odabrani školski i univerzitetski udžbenici

Biblioteka treba da sadrži osnovni fond djela dječije književnosti, neknjižne građe, zvučne knjige, muzičke CD-e i DVD-e, ilustrirane časopise, stripove, historiju književnosti za djecu u Bošnjaka i BiH i slično.

Udžbenike (školske i univerzitetske) trebalo bi nabavljati selektivno i to samo ako se odnose na sadržaje iz područja humanistike (čitanke iz književnosti, historije, geografije, muzike, likovne umjetnosti i slično). Učešće u međunarodnim projektima koji se odnose na ovu vrstu izdavačke produkcije, također, otvorilo bi nove mogućnosti za bogaćenje servisa Biblioteke.

**Dokumentarna osnova za temu
"Bošnjaci i pozorišna umjetnost"**

U sadašnjem trenutku istraživanja historije pozorišta i dramske umjetnosti i njihove uloge u kulturnom životu Bošnjaka, a što se odnosi i na pitanje pozorišne dokumentacije, sporadična su i ne zadovoljavaju stvarne potrebe te vrste djelatnosti. Posebno zahvaljujući radu Muzeja književnosti i pozorišne umjetnosti u Sarajevu i arhiva narodnih pozorišta u Sarajevu i Tuzli, sačuvani su fragmenti te građe, ali to ni izdaleka ne može zadovoljiti sve izraženiju potrebu istraživanja historije bošnjačkog pozorišta i dramske umjetnosti općenito. Istraživanje stanja dokumentacije amaterskih pozorišnih i folklornih društava danas i u prošlosti vjerovatno bi pružilo dragocjene podatke o statusu ove vrste umjetnosti u bošnjačkom društvu. Pozorište koje se općenito definira kao izvođenje na pozornici i uključuje dramu u užem smislu, kao i muzički teatar, lutkarske predstave, burlesku i cirkus, operu, folklornu dramu i pozorište sjenki. Ono što bi trebalo, do izvjesne mjere, da interesira bibliotekare koji se brinu o zbirkama GHB, ustvari, sve su vrste primarnog i sekundarnog dokumentarnog materijala vezanog za dramsko izvođenje na pozornici, dramsku književnost, scenografiju, teatrografiju, historiju teatra, opere, biografije istaknutih teatarskih radnika, pozorišnu kritiku i teoriju, arhivski materijal (fotografije, crteži, scenske skice, poster, afiše i sl.).

Za kustose ove vrste građe ono što je dostupno na međunarodnoj sceni su web prezentacije, baze podataka, opisi djelatnosti relevantnih pozorišta i drugih sličnih ustanova. Od resursa ovdje se na međunarodnoj razini mogu spomenuti informacije koje nudi SIBMAS – International Association of Libraries and Museums of the Performing Arts (<http://www.sibmas.org>). Ova organizacija objavljuje *SIBMAS International Directory of Performing Arts Collections and Institutions*, kao i *The World Directory on The Theatre Museums and Libraries*, čije se peto štampano izdanje pojavilo 1996, a od 7. marta 2002. godine dostupan je u digitalnoj formi online.

Bošnjačko arhitektonsko-graditeljsko naslijeđe

Arhitektonsko-graditeljsko naslijeđe zauzima važno mjesto u historiji cjelokupne bošnjačke kulture. U oblasti arhitekture posebno u susretu istočnjačkih tradicija graditeljstva sa bosanskohercegovačkim geografskim i klimatskim uvjetima nastala je graditeljska sinteza, čija dokumentarna osnova, i sa aspekta potrebe za zaštitom bošnjačke kulturne baštine i iz ugla njenog značajnog a specifičnog doprinosa evropskom kulturnom naslijeđu, treba da bude predmet brige i interesa onih koji su zaduženi za dogradnju fonda GHB.

U tome kao putokaz za ovu vrstu posla može, uz izvjesne aproksimacije, poslužiti klasifikacijska shema naslovljena "Islamic Classification system" dostupan na web stranici (<http://hcl.harvard.edu>), koju održava Biblioteka lijepih umjetnosti Harvard koledža u Sjedinjenim Američkim Državama.

Inače, u digitalnom ambijentu značajne sadržaje iz ovog tematskog područja nudi baza podataka pod naslovom *Avery Index to Architectural periodicals* sa temama časopisa iz arhitekture, arheologije, urbanizma-gradskog planiranja, namještaja i dekoracije, historije arhitekture i spomeničke arhitekture (www.csa.org).

S druge strane, resursi koje sadrži *Archnet* (www.archnet.org), kao portal globalne online zajednica za arhitekte, urbaniste, konzervatore i učenjake sa fokusom na islamsku kulturu i civilizaciju, također, nudi inspirativna saznanja iz spomenutih oblasti.

Informacijski servis JSTOR dostupan u digitalnoj formi pomaže učenjacima, istraživačima i studentima da otkriju i koriste pouzdan sadržaj iz više hiljada akademskih časopisa i drugih znanstvenih resursa (www.jstor.org/about/). On nudi puni tekst

članaka značajnijih časopisa (npr. 22 na polju arhitekture i historije arhitekture, 72 naslova iz područja historije i historije umjetnosti).

Projekat *Američka memorija* (*American memory*) kao i prprojekat *Europeana* omogućavaju korisnicima putem Interneta uvid u pokretne i nepokretne slike, grafičke listove, terensku dokumentaciju i druge formate koji dokumentiraju američko i evropsko životno i intelektualno iskustvo, a i drugima mogu poslužiti kao orijentir za izgradnju digitalnih kolekcija sa sličnim metodama prezentacije memoriološke građe.

Umjetničko-likovna baština Bošnjaka

Grafička i likovna zbirka, uključujući fotografsku i filatelističku građu

Bošnjački likovni umjetnici su na prostoru bivše Jugoslavije, Evrope, pa i u svijetu, dali značajan doprinos na polju grafičke i likovne umjetnosti općenito (Halil Tikveša, Dževad Hozo, Mersad Berber, Salim Obralić, Safet Zec, Zuko Džumhur (u domenu karikature), Enko Bilal (u oblasti stripa) i drugi. Ali taj njihov doprinos u bošnjačkom društvu nije na odgovarajući način valoriziran. Nova zgrada GHB pruža ambijent i prilika da njihova i umjetnička dostignuća drugih bošnjačkih umjetnika primarno putem poklona obogate grafičku i likovnu zbirku Gazi Husrev-begove biblioteke.

Odnos Bošnjaka prema likovnosti i njihova dostignuća u toj oblasti umjetnosti kroz historiju, također, mogli bi biti neki od zanimljivijih istraživačkih projekata. Potrebno je naglasiti da sadašnji fond fotografija u GHB treba i dalje popunjavati i inicirati aktivnosti na sakupljanju filatelističke građe. Izrada odgovarajućih kataloga ove građe bila bi prilika da se i šira javnost upozna sa njenim dometima.

Odjel za djela primijenjene umjetnosti i dizajna

Djela primijenjene umjetnosti, uglavnom, obuhvataju i predmete koja se u svakidašnjem životu prepoznaje kao namještaj, tekstil, kućna prostirka, keramika i grnčarija, kuhinjsko posuđe, unutrašnja dekoracija, odjeća i nakit, oružje i alati, predmeti od drveta, metala i stakla, baštenski ornamenti od metala ili gipsa, ručni radovi od konca (vez i slično). Tome se ponekad pridodaju i novac, poštanske marke, medalje i slično. Istraživače ove vrste djela

ljudskih ruku obično interesira širok spektar objekata koji mogu biti unikatni, rijetki predmeti načinjeni rukom darovitih majstora, ili pak mogu biti masovno proizvođeni i, uglavnom, lahko dostupni na pijacama, posebno tokom pazarnih dana.

Zasada u Bosni i Hercegovini, osim povremenih novinskih članaka, ovoj vrsti ljudskih djela i njihovim protagonistima poklanja se malo pažnje. Za pretpostaviti je, kako se društvo razuđuje i sazrijeva, da će interes za dokumentiranje i istraživanje ove vrste građe rasti, pa u GHB treba predvidjeti mogućnost za njeno dokumentiranje, sakupljanje, obradu i čuvanje, posebno u okviru predviđenog muzeja.

GHB treba da raspolaže određenim brojem elektronskih resursa neophodnih za istraživanje tema iz lijepih i primijenjenih umjetnosti. Takvu vrstu građe, između ostalih, nude baze podataka: *Art fact*, *Art Index*, *Art Index Retrospective*, *Bibliography on the History of Art (BHA)*, *Digital Dissertations*, *Design and Applied Arts Index (DAAI)*, *Avery Index to Architectural Periodicals*, *Arts & Humanities Citation Index*, *Index to Nineteenth-Century Art Periodicals*. Neke bibliotečke jedinice nude savremeni materijal sa dostupnošću kompletnog teksta priloga, a neke retrospektivnu građu.

Internet resursi

U kozmičkom prostoru interneta u nekoj formi već postoje začeci digitalne biblioteke bošnjačke humanističke baštine nošene svjetskom informatičkom mrežom (World Wide Web). Naime, Bošnjaci iseljenici i prognanici sa svojih ognjišta, čuvajući pamćenje na svoj zavičaj i domovinu, na ovaj ili onaj način učestvuju u kreiranju, često i bez posebne namjere, i dalje kreiraju segmente jedne takve biblioteke. Oni sačuvane dokumentarne fragmente svojih uspomena, sjećanja na bliske ljude, rodni grad ili selo, pohranjuju na internet onako kako znaju i umiju. Kao svoj doprinos očuvanju kolektivnog pamćenja Bošnjaka, GHB bi mogla biti pristupna tačka za kreiranje sadržaja i omogućavanja dostupnosti bošnjačke kulturne baštine različite vrste u digitalnoj formi.

Arhiviranje sadržaja sa interneta

Kao savremenici i svjedoci pojave interneta, zbog njegovog općeg kulturnog značaja i informacijsko-tehnološke sveobuhvatnosti, koju ovaj medij posjeduje, djelatnike GHB treba osposobiti da budu

u stanju arhivirati digitalne sadržaje, koji se odnose na Bošnjake u Bosni i Hercegovini i svijetu.

Elektronski resursi

U dizajniranju sadržaja Biblioteke treba razmišljati o omogućavanju pristupa barem nekoj od relevantnih baza podataka u području religije, sociologije, filozofije i umjetnosti, koje, inače, nisu slobodno dostupne online. Neke od tih baza su: EBSCO i JSTOR, ATLA Religion Database, Philosopher's Index, Bibliography of Asian Studies, Credo Reference: Religion & Philosophy, Index Islamicus, Religion Periodicals (via ProQuest), te mnogi drugi koji uključuju teološke i teme iz filozofije. Među njima su: Historical Abstracts, Reference Universe, Periodicals Index Online, FRANCIS, JSTOR, MUSE; Arts & Humanities Citation Index (komponenta Web of Science). Digitalne biblioteke, kao što su American memory, Europeana i World Digital Library, također, sadrže zanimljiv materijal za korisnike, koje interesira tema duhovnog naslijeđa Bošnjaka.

Vrijedna referencijalna publikacija, koju može koristiti GHB, jeste *Index Islamicus* (www.brill.nl/indexislamicus). To je međunarodna klasificirana bibliografija publikacija na evropskim jezicima o različitim aspektima islamske civilizacije i islamskog svijeta. U ovom trenutku njome je obuhvaćeno 377. 000 bibliografskih jedinica i pokriveno oko 3.000 časopisa. Pojavljuje se u formi časopisa, godišnjaka, na CD-u i online.

Preporuke za dopunu fonda Biblioteke općeg karaktera

Servisi biblioteke treba da sadrže ponudu publikacija za slijepe i slabovidne ličnosti, a fizički pristup Biblioteci omogućiti i hendikepiranim osobama.

Potrebno je vršiti redovnu reviziju i otpis da bi se obezbijedio prostor za nove i aktuelne naslove. Da bi kupovina bila što uspješnija, treba nabavljati naslove koji imaju širu ciljanu grupu. Pri tome treba koristiti slijedeće izvore informacija: izdavačke kataloge, bibliografije (tekuće i retrospektivne), enciklopedije, biografije, leksikone, elektronske izvore. Putem pismenog evidentiranja uzeti u obzir zahtjeve najšireg kruga korisnika. Prilikom izbora građe treba koristiti kritike i prikaze novoizašlih izdanja, a pritom voditi

računa o formatu publikacija. Ne treba diskriminirati građu, pa su jednako vrijedne bibliotečke jedinice u obliku knjige, časopisa, CD-a, DVD-a, audiovizuelne građe i digitalnih resursa. Dakle, fond GHB treba u budućnosti da se profilira i sadrži, u najširem smislu riječi, građu iz slijedećih područja ljudskog znanja i iskustva: islamistika, bosnistika, slavistika i humanistika općenito.

3. Sažetak UDC klasifikacijske sheme kao putokaz za razvoj bibliotečkih zbirki relevantnih za bošnjačku kutluru

Za potrebe dopunjavanja i profiliranja fonda, kakvim raspolaže Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu, kao i drugih biblioteka sličnog sadržaja i orijentacije, dragocjene smjernice sadrži stručni instrument pod imenom *Univerzalna decimalna klasifikacija (UDC)*.

Ako je, pak, riječ o bibliotečkoj građi islamske provenijencije, onda koristan putokaz za to predstavlja i *Djujjeva decimalna klasifikacija (Dewey Decimal Classification)*.

Ovdje donosimo sažetak UDC tablica sa sugestijama (u italicu) za inkorporiranje u fond Biblioteke pojedinih tipova građe od interesa za bošnjačku dokumentarnu baštinu. U nastavku je dat sažetak Djujjeve decimalne klasifikacije sa indeksima koji se specifično odnose na bibliotečku građu islamske provenijencije.

0. Opće osnove nauke i znanje općenito
(Znanje i ilum u društvenom i kulturnom razvoju Bošnjaka*)
- 00 Opće osnove nauke i kulture, humanističke nauke i istraživanja, informatika, informatičke tehnologije, kompjuterizacija
(*Humanistička tradicija u Bošnjaka, ilum u Bošnjaka i digitalno doba**)
- 01 Bibliografija, katalozi, popis knjiga
(Knjiga u bošnjačkoj kulturi, bošnjačka bibliografija, katalozi, popisi knjiga i druge građe *)
- 02 Bibliotekarstvo i informacijska znanost
(*Biblioteke i bibliotekarstvo u bošnjačkoj kulturi**)
- 03 Enciklopedije, leksikoni, almanasi
(*Enciklopedistika i leksikografija u bošnjačkoj kulturi**)
- 04 Muzeologija i institucije memorije
(*Ideja muzeja u bošnjačkoj kulturi, muzejske zbirke i njihovi istraživači među Bošnjacima, institucionalno očuvanje kolektivne memorije u Bošnjaka **)

- 05 Periodika (časopisi, novine)
(Bošnjačka periodika: novine, časopisi, almanasi, kalendari, takvimi)*
- 06 Izdavaštvo, štamparstvo, knjižarstvo
(Izdavaštvo, štamparstvo i knjižarstvo u Bošnjaka)*
- 07 Audiovizuelna građa, multimediji, digitalna građa
*(Bošnjačka audiovizuelna, multimedijalna i digitalna građa *)*
- 08 Antologije i zbirke općeg tipa
*(Antologije bošnjačke književnosti *)*
- 09 Rukopisi, stara i rijetka knjiga
(Rukopisi, posebno islamski i stare i rijetke knjige u bošnjačkoj kulturi)*

- 1. Filozofija i psihologija
- 11 Metafizika
- 12 Epistemologija
(Tradicija filozofskog mišljenja u Bošnjaka, znameniti bošnjački filozofi i mislioci*)*
- 13 Filozofija duha, metafizika duhovnog života
- 14 Filozofski sistemi i pitanja pogleda na svijet
(Islamski pogled na svijet u Bošnjaka – filozofska dimenzija)*
- 159.9 Psihologija
(Istaknuti istraživači i autori u oblasti psihologije kod Bošnjaka)*
- 16 Logika, teorija spoznaje, logička metodologija
(Tradicija logičkog mišljenja u kulturi Bošnjaka)*
- 17 Etika, moral, životna mudrost
(Etika, moral, mudrost i edeb u duhovnom obzorju Bošnjaka)*
- 18 Estetika
(Razumijevanje lijepog u kulturi Bošnjaka)*
- 19 Historija filozofije
(Historija filozofske misli u Bošnjaka)*

- 2. Religija, teologija
- 21 Prahistorijska i primitivna vjerovanja
- 22 Religije Dalekog Istoka
- 23 Religije Indijskog podkontinenta
- 24 Budizam
- 25 Religije antike
- 26 Judaizam

- 27 Kršćanstvo/hrišćanstvo
- 28 Islam
(Duhovno naslijeđe Islama u Bošnjaka. Odrednice Islama u kulturi i civilizaciji Bošnjaka, povezati sa tekstom „Islam u Džuijevoj decimalnoj klasifikaciji*)*
- 29 Međureligijski dijalog
(Bošnjaci u dijalogu sa drugima)*
- 30 Savremeni duhovni pokreti

- 3. Društvene nauke
- 30 Sociologija, teorija i metodologija društvenih nauka
(Društvena misao u Bošnjaka, islamska društvena misao u bošnjačkoj historiji *)*
- 31 Demografija, statistika
(Demografska slika Bošnjaka u prošlosti i danas, izgledi za budućnost)*
- 32 Politika
(Bošnjačka politička teorija i praksa)*
- 322 Država i vjerske organizacije
(Pravni status Bošnjaka i Islamske zajednice u BiH i drugim državama)*
- 324 Izbori, referendumi
- 325 Migracije
(Migracije Bošnjaka, Prisilne deportacije i raseljavanje bošnjačkog stanovništva, etničko čišćenje, bošnjačko iseljništvo – dijaspora*)*
- 327 Međunarodni odnosi, svjetska politika
*(Globalizam i globalizacija i njihove posljedice za Bošnjake *)*
- 328 Parlamenti, narodno predstavništvo, vlada
(Učešće Bošnjaka u vlasti u uvjetima parlamentarne demokratije)*
- 329 Političke stranke i pokreti
(Političko organiziranje Bošnjaka kroz historiju)*
- 33 Ekonomske nauke, privreda, rad
(Narodna privreda Bošnjaka, islamsko bankarstvo)*
- 331 Rad, radnici, poslodavci, nauka o radu
*(Odnos Bošnjaka prema radu *)*
- 333 Zemljište, nekretnine
(Bošnjaci i vlasništvo nad zemljišnim i šumskim posjedom)*
- 334 Zadrugarstvo
(Poljodjelstvo u Bošnjaka, odnos prema zemlji kao prirodnom resursu, težačko organiziranje Bošnjaka)*

- 336/337 Finansije, javne finansije, porezi, carine, bankarstvo, novac
 (Bankarstvo u privrednoj historiji Bošnjaka)*
- 34 Pravo, pravna nauka, zakonodavstvo
 (Pravna amisao i praksa u Bošnjaka, Šerijatsko pravo i njegova tradicija u Bošnjaka, tradicija evropskog prava u bošnjačkoj društvenoj misli)*
- 35 Javna uprava, državna administracija
- 355/359 Vojni poslovi, ratna vještina, vojne nauke, odbrana zemlje
 (Vojna tradicija u Bošnjaka,vojne vještine i znanje u Bošnjaka, junaštvo u usmenoj tradiciji Bošnjaka)*
- 36 Socijalna zaštita i pomoć
 (Dobročinstvo u Bošnjaka, uloga vakufa i zekata u sistemu socijalne zaštite)*
- 37 Odgoj, obrazovanje, nastava
 *(Historija i teorija obrazovanja u Bošnjaka, obrazovne institucije u Bošnjaka,Islamski edeb, istaknuti pedagozi i edukatori u bošnjačkoj historiji *)*
- 38 Trgovina, saobraćaj
- 39 Etnologija, etnografija, folklor, kulturna tradicija, tradicionalno zanatstvo
 (Etnologija Bošnjaka, Narodna materijalna i nematerijalna kulturna baština Bošnjaka)*

4. Nije popunjeno

5. Matematika, astronomija, fizika, hemija

- 50 Općenito o matematičkim i prirodnim naukama
- 502/504 Ekologija, zaštita prirodne okoline
 (Odnos Bošnjaka prema prirodnoj okolini u kojoj žive, islamsko gledanje na prirodni ambijent i njegovo očuvanje*)*
- 52 Astronomija, historija astronomije, računanje vremena
 (Islamska astronomija, historija astronomije i astrologije u Bošnjaka, Takvim*, kalendari*)*
- 53 Fizika
 (Mizan-ul-Hikma)*
- 54 Kemija
 (Al-Kimya)*

- 55 Geologija, meteorologija
(Narodna meteorologija Bošnjaka)*
- 56 Palentologija
- 57 Biološke nauke
- 58 Botanika
(Ilm-n-nabat, ljekovito bilje u bošnjačkoj zdravstvenoj kulturi)*
- 59 Zoologija
(Kitab-ul-haywan)*
6. Primijenjene nauke, medicina, tehnika
- 608 Izumi, otkrića, patent
(Inovatorska dostignuća Bošnjaka)
- 61 Medicina, fiziologija, farmacija
(Zdravstvena kultura Bošnjaka, Historija zdravstvene kulture i medicine u Bošnjaka)*
- 619 Veterinarska medicina
(Tradicionalno veterinarstvo u historiji nauke kod Bošnjaka)
- 62 Inženjerstvo, tehnika općenito
- 63 Poljoprivreda, šumarstvo, stočarstvo, lov i ribolov
(Tradicionalno poljodjelstvo, voćarstvo i govedarstvo i narodna privreda u Bošnjaka)*
- 64 Domaćinstvo, ugostiteljstvo, hotelijerstvo
(Umijeće življenja i ugostiteljstvo u bošnjačkoj kulturi, tradicionalno kulinarstvo)*
- 65 Poslovanje i organizacija industrije, trgovine i saobraćaja
(Poslovna etika u Bošnjaka)*
- 655 Grafička industrija, štamparstvo, izdavaštvo, knjižarstvo
*(Bošnjačka tradicija u oblasti štamparstva, izdavaštva i knjižarstva-tehnički aspekt)**
- 656 Saobraćaj (kontrola), transport, pošte
- 66 Hemijska tehnologija i srodne industrije
- 67/68 Različite industrije i tehničke struke, mehanička tehnologija
- 69 Građevinarstvo
(Tradicijska bošnjačkog graditeljstva)*
7. Umjetnost, rekreacija, zabava, sport
- 71 Prostorno uređenje, urbanizam, ruralizam, vrtna arhitektura
(Uređenje životnog ambijenta kod Bošnjaka, stambena kultura)*

- 72 Arhitektura
(*Arhitektura u bošnjačkoj kulturi i svakidašnjici, urbani život, istaknuti bošnjački arhitekti**)
- 73 Kiparstvo i srodne umjetnosti
(*Znameniti Bošnjaci kipari**)
- 73/76 Likovne umjetnosti
(*Bošnjaci u likovnoj umjetnosti BiH**)
- 74 Crtanje, dizajn, primijenjena umjetnost, umjetnički zanati
(*Zanatsvo u Bošnjaka**)
- 75 Slikarstvo
(*Znameniti Bošnjaci slikari i likovni kritičari**)
- 76 Grafika
(*Istaknuti grafičari Bošnjaci**)
- 769.81 Slikovnice za djecu
(*Slikovnice sa bošnjačkim i islamskim temama**)
- 77 Fotografija
(*Fotografija u bošnjačkoj kulturi**)
- 78 Muzika
(*Muzička umjetnost u kulturi Bošnjaka, etnomuzikologija Bošnjaka, sevdalinke, ilahije i kaside**)
- 78.1 Audiovizuelne i multimedijalne umjetnosti
(*Filmsko audiovizuelno naslijeđe Bošnjaka **)
- 79 Zabava, razonoda, igre, sport
(*Tradicija dječije igre i igara odraslih, sporta i teferića u bošnjačkoj kulturi**)
- 791.4. + 792 Film, pozorište
(*Bošnjaci u filmskoj umjetnosti Bosne i Hercegovine**)
- 796/799 Sport, tjelesna kultura
(*Sport u Bošnjaka, tradicionalni sportovi u bošnjačkoj kulturi**)
8. Jezici, nauka o jeziku, književnost, nauka o književnosti
- 80 Lingvistika, filologija
- 801.3 Leksikologija, rječnici, istraživanje riječi i imena, leksikografija
(*Bošnjačka leksikografija, Rječnici bosanskog jezika**)
- 802/809 Pojedini jezici
- 811.11 Germanski jezici

811.111	Engleski jezik (<i>Bošnjačka književnost prevedena na engleski jezik*</i>)
811.112.2	Njemački jezik (<i>Djela Bošnjačke književnosti prevedena na njemački jezik*</i>)
811.124+811.14	Klasični jezici
811.124.02	Latinski jezik
811.124.58	Romski jezik
811.13	Romanski jezici
811.131.1	Talijanski jezik (<i>Djela Bošnjačke književnosti prevedena na talijanski jezik*</i>)
811.133.1	Francuski jezik (<i>Djela Bošnjačke književnosti prevedena na francuski jezik*</i>)
811.134.2	Španski jezik
811.14.02	Grčki jezik
811.141.16	Hebrejski
811.141.17	Aramejski jezik
811.16	Slavenski jezici
811.161.1	Ruski jezik (<i>Djela Bošnjačke književnosti prevedena na ruski jezik*</i>)
811.163.41	Srpski jezik
811.163.42	Hrvatski jezik
811.163.43	Bosanski jezik
811.18	Albanski jezik
811.211	Sanskrit
811.222.1	Perzijski (<i>Perzijski jezik u kulturi Bošnjaka*</i>)
811.34	Izumrli jezici Bliskog Istoka i Sredozemlja
811.411	Semitski jezici
811.411.21	Arapski jezik (<i>Arapski jezik u kulturi Bošnjaka*</i>)
811.411.21;02	Klasični arapski jezik
811.411.21;06	Savremeni arapski jezik
811.511.141	Mađarski jezik
811.512.161	Turski jezik (<i>Turski jezik u kulturi Bošnjaka*</i>)
811.93	Računarski jezici, programski jezici, vještački jezici
82	Književnost

820/89	Književnost pojedinih naroda
821	Svjetska književnost, antologije, čitanke
821.11	Književnost na engleskom jeziku
821.111	Engleska književnost
821.111(73)	Američka književnost
821.112.2	Njemačka književnost
821.113.6	Norveška književnost
821.131.1	Italijanska književnost
821.133.1	Francuska književnost
821.134.2	Španjolska književnost
821.161.1	Ruska književnost
821.163	Južnoslavenske književnosti
821.163.4(497.6)	Bosanskohercegovačka književnost
821.163.41	Srpska književnost
821.163.42	Hrvatska književnost
821.163.43	Bošnjačka književnost
823.163.6	Slovenačka književnost
821.411.16	Jevrejska književnost
821.411.21	Arapska književnost
821.511.141	Mađarska književnost
821.512.161	Turska književnost
821.222.1	Perzijska književnost
821.412	Egipatska književnost

9. Geografija, biografija, historija

- 902/904 Arheologija, prehistorija, kulturni artefakti historijskog doba
- 902 Arheologija
- 903 Prahistorija, prahistorijski arheološki nalazi i artefakti, antikviteti
- 904 Kulturni artefakti iz različitih historijskih razdoblja
- 908 Proučavanje zona i lokaliteta
(*Geografski prostor na kojem žive Bošnjaci i na kojem su živjeli Bošnjaci**)
- 91 Geografija, istraživanje Zemlje i pojedinih zemalja, putovanja
- 910 Opća pitanja, geografija kao nauka, geografska istraživanja i ekspedicije
- 911 Sistematska geografija, fizička i socijalna geografija
- 912 Neliterarno, netekstualno predstavljanje geografskih područja, karte, atlas, globusi, slike, dijagrami, profili, kartogrami
- 913 Regionalna geografija, geografija Starog svijeta

- 914/919 Geografija pojedinih zemalja
 914.971 Geografija Jugoslavije
 914.971.4 Geografija Bosne i Hercegovine*
 929 Biografija i srodna proučavanja
 (Biografija u Bošnjaka)*
 929.5 Genealogija
 (Historija bošnjačkih familija)*
 929.6 Heraldika, uključujući nauku o grbovima i znamenjima
 *(Heraldika i grbovi u Bošnjaka *)*
 929.7 Plemstvo
 (Plemstvo u Bošnjaka)*
 929.9 Zastave, stijegovi, bajraci
 (Zastave, bajraci i drugi simboli u Bošnjaka)*
 93/94 Historija
 93 Historijska nauka, historiografija
 *(Historiografija u Bošnjaka, istaknuti bošnjački historiografi *)*
 930 Historiografija, pomoćne historijske nauke
 930.1 Historija kao nauka
 930.2 Metodologija historije, pomoćne historijske nauke
 930.25 Arhivistika, arhivi
 (Bošnjački arhivi)*
 930.85 Kulturna historija, historija civilizacije
 (Historija bošnjačke kulture)*
 94 Opća historija
 94 (4) Historija Evrope
 (Bošnjaci u Evropskom geopolitičkom i kulturnom ambijentu)*
 94 (497.1) Historija Jugoslavije
 94 (497.6) Historija Bosne i Hercegovine
 (Historija Bošnjaka)*

4. Stanje klasifikacije knjige islamske provenijencije relevantno za dopunjavanje fonda GHB

UDK tablice

Za bibliotekare koji klasificiraju stariju knjižnu građu islamske provenijencije u Bosni i Hercegovini od posebnog značaja je, kao referencijalni izvor, djelo *Kešf – uz-zunun* osmanskog poligrafa Hadži Halife. Pored više hiljada naslova različitih djela, ova knjiga donosi

i definiciju pojedinih naučnih i pseudonaučnih disciplina, koje je autor uvrstio, oslanjajući se na bogatu tradiciju leksikografske i klasifikatorske literature na arapskom jeziku nastalu do njegova vremena. Na ovo djelo pažnju je kod nas u dva maha skrenuo rahmetli Fejzulah Hadžibajrić. Prvi put kada je djelo detaljnije predstavio stručnoj javnosti (*Bibliotekarstvo*, XI, 3, 1965, 27-33), iznoseći pritom, pored sadržajnih karakteristika djela, i biografske podatke o njegovom autoru. Drugi put, Hadžibajrić je objavio tekst naslovljen „Srpskohrvatski registar *Kešf-uz-zununa* sa brojevima – oznakama iz Univerzalne decimalne klasifikacije – UDK“ i objavio ga u *Glasniku Vrhovnog islamskog starješinstva*, (Sarajevo, 2-1, 1973, 41-44). To je, koliko nam je poznato, prvi pokušaj u nas da se *Kešf-uz-zunun...* koristi kao referencijalni izvor za određivanje indeksa UDK sistema za klasifikaciju knjižne građe na arapskom, turskom i perzijskom jeziku. Hadžibajrić se u ovom svom pokušaju susreo sa brojnim teškoćama, kako zbog činjenice da je UDK pretijesan za specifičnu vrstu građe kakva je prezentirana kod Hadži Kalife (kompletnoj građi dodijeljena je jedna troznamenasta oznaka – 297), tako i zbog njene veoma slabe istraženosti sa stanovišta predmeta, a time i slabe diferenciranosti građe o kojoj je riječ.

Za potrebe klasifikacije bibliotečke građe u BiH općenito, uključujući i onu islamske provenijencije, u savremeno doba kao orijentir, uglavnom, koriste se dva klasifikacijska priručnika, koji još uvijek na neadekvatan način odgovaraju zahtjevima diferenciranja građe po sadržaju. To su izdanja: *Univerzalna decimalna klasifikacija. I dio: Sistematske tablice* (Beograd: YUBIN, 1991), urađena na osnovu međunarodnog srednjeg izdanja FID 571, i *Izmjene i dopune* (Beograd, 2003). U prvoj knjizi, pod sistematskim indeksom 297, navedeni su: Islam, Muslimanstvo, Suniti, Hanafiti, Šafiiti, Malikiti, Hanbaliti, Šizmatske sekte, Šiiti, Ibaditi i Vahabiti. Indeksna podskupina 297.1 označava vjerska pitanja islama, dok je odrednici Kur'an dodijeljen broj 297.18. U *Izmjenama i dopunama* ovih tablica publikovanim 2003. godine odrednici *Islam* dodijeljen je broj 28, dok 282 predstavlja oznaku za Sunije i Sunitski islam, u nastavku broj 284 tretira pitanja Šiizma, a broj 284.5 odnosi se na Ahmedije.¹⁾

U publikaciji *Bosanskohercegovačka bibliografija monografskih publikacija: Niz A* (Sarajevo, 2005), u izdanju Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH, Islam je dobio UDK oznaku 28.

U priručniku *Univerzalna decimalna klasifikacija*, koju je 2003. godine u Zagrebu objavila izdavačka kuća „Nediljko Dominović“, pod brojem 273 raspoređen je Islam, Muhamedanstvo i sekte Suniti i Šiiti itd, dok se u podgrupi 297:291.8 nalazi Kur'an.

Imajući u vidu rudimentaran, i do prilične mjere nerazrađen sistem brojnih oznaka za teme islama, kao neizbježna nameće se potreba da se prostor unutar novoformirane skupine 28 dodatno razradi, kako bi islamsko civilizacijsko naslijeđe bilo temeljitije tretirano, u najmanju ruku na način kako je to urađeno za *Kršćanstvo* i *Judaicu* unutar UDK broja 2. 2)

Djuijeve decimalne klasifikacije kao putokaz za dopunu fonda bibliotečkom građom islamske provenijencije

Premda decimalna klasifikacija Melvila Djuija (Dewey) (1851-1931) u osnovi nije dovoljno širokogrudna za klasifikaciju sadržaja islamske provenijencije, ona je najčešće prevođena, prilagođavana i praktično primjenjivana u bibliotekama Bliskog Istoka i izvan tog područja za stručnu katalogizaciju bibliotečke građe, koja koristi arapski jezik i pismo. Ova shema je u svakom slučaju razuđenija i "gostoljubivija" za brojna tematska područja koja se tiču Islama u odnosu na UDK tablice.

Da bismo bosanskohercegovačkoj stručnoj javnosti predložili mogućnosti koje ova klasifikacija nudi za stručni raspored sadržaja bibliotečke građe, uz izvjesna sažimanja, naniže donosimo prijevod indeksnih oznaka koje se tiču tema islama, odnosno podskupinu 297, koja nosi naslov "Islam i religije proistekle iz njega", preuzete iz 18. izdanja Djuijeve decimalne klasifikacije. 3)

Razlog za to treba tražiti u činjenici da je pristalicama korištenja ovog klasifikacijskog sistema išla u prilog činjenica da je on ipak preživio praktičnu provjeru i da je zahvaljujući stečenom iskustvu bilo moguće utvrditi prilično visok nivo njegove prilagođenosti prema specifičnoj vrsti materijala o kojem je ovdje riječ.

To predstavlja osnovu i podsticaj za dodatna razmišljanja o problemu klasifikacije bibliotečke građe, čija je tematska orijentacija Islam, a poglavito one građe na arapskom jeziku u domaćim kolekcijama, čime se u nas do sada malo ko iz stručnog ugla ozbiljnije bavio.

297	<u>Islam i religije proistekle iz njega</u>
.06	Organizacije
.1	Izvori, odnosi stavovi islama
.12	Svete knjige i spisi
.122	<u>Kur'an i znanosti Kur'ana</u>
.122 1	Porijeklo i vjerodostojnost
.122 4	Arapski tekstovi
.122 5	Prijevod
.122 6	Interpretacija i kriticizam (Egzegaza)
.122 7	Komentari (Tefsir), kritika teksta
.122 8	Posebne teme razmatrane u Kur'anu
.122 9	Pojedinačne sure i grupe sura
.124	Hadiske znanosti i terminologija
.124 01 - .124 08	Opći principi
.124 1	al-Buhari
.124 2	Abu Daud
.124 3	Muslim
.124 4	at-Tirmizi
.124 5	an-Nisa'i
.124 6	Ibn Madže
.124 7	Druge sunijske hadiske zbirke
.124 8	Hadisi drugih sljedbi
.13	Usmena predaja (tradicijska)
.14	Zakoni i decizije (Tauhid)
.19	Odnosi i stavovi
.197	Socijalna teologija, međuvjerski odnosi i stavovi
.2	Islamska teološka doktrina (Akaid i Kelam)
.204	Doktrina pojedinih sekti
.21	Duhovna bića
.211	Allah (Bog)
.215	Meleki (anđeli)
.216	Šejtani (đavoli)
.22	Čovjek (humanitet)
.23	Eshatologija (uključujući smrt, ponovno oživljenje na Sudnjem danu, Vječnost, Džennet i Džehennem)
.24	Druge doktrine (poslanici prije Muhammeda, Halifat, Imamat)
.29	Apologetika i polemike
.291	Polemika sa paganima i politeistima

.292	Polemika sa Jevrejima
.293	Polemika sa kršćanima
.249	Polemika sa hinduistima
.295	Polemika sa drugim religijama
.297	Polemika sa racionalistima, agnosticima i ateistima
.298	Polemika sa materijalistima
.3	Islamske forme obredoslovlja i drugi obredi
.301 - .305	Pojedinačne sekte
.32	Proricanje čudesa
.33	Okulatizam (Amuleti, talismani, vještice)
.35	Sveta mjesta (Meka, Medina, Jerusalem – Kudus)
.36	Sveto vrijeme i dani (Petak, Ramazan)
.38	Obredi i ceremonije
.4	Personalni pristup religiji u Islamu, Islamsko religiozno iskustvo, život i praksa
.5	Islamska moralna teologija (Ahlak)
.51	Svjedočanstvo vjere (Šehadet)
.52	Klanjanje pet vakata namaza
.53	Godišnji post u mjesecu Ramazanu
.54	Zekat
.55	Hodočašće u Meku (Hadž)
.6	Islamske vođe i organizacija
.61	Vjerski službenici (Imami, mujezini)
.63	<u>Muhamed Resulullah kao Božiji Poslanik</u>
.64	Muhamedova familija i saputnici (ashabi)
.65	Organizacija i organizacije
.7	Islamske aktivnosti, vjersko obrazovanje i obuka
.72	Džihad
.8	Islamske sekte i druge religijski pravci proistekli iz islama
.81	Sunije
.811	Hanefije
.812	Šafi'ije
.813	Malikije
.814	Hanbelije i Vehabije
.82	Ši'ije
.821	Isna ašerije
.822	Isma'ilije
.824	Zejdije
.83	Drugi

.835	Kaderije
.837	Murdžije
.85	Druzi
.86	Ahmedije
.87	Crni muslimani (u Americi)
.88	Babizam
.89	Baha'ije
.890.6	Organizacije

U okviru djelatnosti bibliotečkih stručnjaka Aleksandrijske biblioteke u Egiptu posljednjih godina iniciran je „Dewey projekat“, čiji je cilj širenje primjene Djuijeve decimalne klasifikacije. Govoreći o ovom Projektu, Iman Khairy je iznijela osnovne naznake prijedloga ekspanzije ove Klasifikacijske sheme da bi se što preciznije indicirala tematska orijentacija bibliotečke građe islamske provenijencije. Također, predloženo je da indeks 297.266 označi Islam i tehnologiju, 297.2661 označavao bi Islam i medicinu itd. 4)

Napomene

- 1) O različitim bibliotečkim klasifikacijskim sistemima vidjeti opširno u knjizi Emira Žuljevića *Savremeni bibliotečki klasifikacioni sistemi* (Sarajevo: Društvo bibliotekara BiH, 1988), kao i priloge istog autora objavljene u časopisu *Bibliotekarstvo* (period 1981. i 1984. godine).
Vidjeti također: Kujundžić, Enes, „Klasifikacija književne građe na arapskom za bibliotečke potrebe“, *Analī Gazi Husrev-begove biblioteke*, XIII-XIV, Sarajevo, 1987, 241-249.
- 2) Za šire sagledavanje problematike klasifikacije treba pogledati:
Bulajić, Vesna, *UDK u teoriji i praksi: priručnik za bibliotekare*, Beograd, Hesperiaede, 2009, str. 175.
Popović, Emil, *Stručni katalog*, Beograd, Narodna biblioteka Srbije, 1982.
Universal Decimal Classification, Inter, Medium Ed, London, British Standards Institution, 1993.
Univerzalna Decimalna klasifikacija, I dio, Sistematske tablice, Beograd, YUBIN, 1991.
Univerzalna decimalna klasifikacija, Ljubljana, Centralna tehniška knjižnica, 1994.
Univerzalna decimalna klasifikacija. Prvo hrvatsko izdanje. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižniva, 2005-2007. I. Dio. Društvene i humanističke znanosti. UDCC Consortium. (www.udcc.org).
Universal Decimal Classification Summary (www.udcc.org/udcsummary/php).
„IFFLANET: Classification and Indexing Section Strategic Plan, 2002-2003“. (www.ifla.org/VII/s29/annua/sp29.htm). Odjel za klasifikaciju i indeksiranje pri IFLA (web stranica: www.ifla.org/VII/s29/sci.htm) svoju pažnju fokusira

na metode predmetnog pristupa u katalozima, bibliografijama i indeksima, uključujući i elektronske dokumente.

Živković, J, *Stručni catalog*, Zagreb, Matica Hrvatska, 1968.

Katerova ekspanzivna klasifikacija, EC (www.wesleyan.edu/libr/ctter.htm)

Rangantanova kolonska klasifikacija, CC (www.mysticseaport.org/cover/classification.html).

Klasifikacija Nacionalne biblioteke za medicinu (www.nlm.nih.gov/class/).

(www.mysticseaport.org/cover/classification.html).

Poori Soltani, "Translation and Expansion of Classification Systems in the Arabc Countries and Iran", (www.ifla.org/IV/ifla61/61.solp.htm).

- 3 Ova Djuijeva shema bazirana je na tekstu Islam and religions derived from it .(Islam i vjerski pravci proistekli iz njega). Dewey Decimal Classification and Relative Index. DeVised by Melvil Dewey. Edition 18. Vol. 2: Schedules. New York, Lake Placid Club:Forest Press Inc., 1971. p.597-601.
- 4) Iman Khairy. „Bibliotheca Alexandrina's Arabic Web Dewey Project: An Overview“. (power point prezentacija). ([ww.sant.ox.ac.uk](http://www.sant.ox.ac.uk)).(6.10.2011)

